

ЮРИДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Хойна Д. С., *khojnadarina@gmail.com*

Шерстюкова Л.С., *liliasherstiukova2003@gmail.com*

Леонова Н.В., *leonoffnatali@ukr.net*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Актуальність теми. Розвиток мовознавчих дисциплін, антропологічний поворот у гуманітарній галузі знання призводить до утворення нових наукових напрямів. Саме такою є й юридична лінгвістика. Актуальним, наразі, є застосування методологічного інструментарію різних дисциплін, юриспруденції та мовознавства, продиктовані потребою здійснювати комплексне дослідження закону, влади в їх взаємозв'язку з мовою, культурою, соціумом. Актуальним також є аналіз напрямків та перспектив розвитку юридичної лінгвістики. Проблему становлення юридичної дисципліни як науки досліджували у своїх працях С. В. Бобровник, Ю. О. Карпенко, Ю. Ф. Прадід, Л. М. Пелепейченко, Ю. С. Шемшученко, І. Б. Штерн та ін.

Ю. Ф. Прадід визначає наукову актуальність та новизну *юрислінгвістики* [4], яка спрямована на всебічне дослідження мови юридичної теорії і практики, зокрема законотворчості, ораторського мистецтва, правил оформлення юридичної документації на всіх рівнях. Це веде до необхідності вивчення юридичного аспекту в мові.

Юрислінгвістика розглядається не тільки як галузь мовознавства або юриспруденції, а й окрема наука, що виконує власні завдання, має арсенал понять, методів, прийомів аналізу, розробляє термінологічний апарат. Дослідження присвячені виявленню когнітивного підґрунтя мовленнєвої діяльності людини, прагматичного потенціалу реалізації владного та законотворчого дискурсів. Ю. О. Гришенкова, Ю. С. Степанов, І. Б. Штерн вивчають питання розвитку та перспективи цієї мовознавчої галузі [1, с. 18].

Поняття «документ» є похідним від лат. *documentum*, що означав у Стародавньому Римі все, що може служити прикладом, уроком, свідоцтвом. У тлумачному словнику В. Даля документ визначається як «будь-який важливий діловий папір, диплом, свідоцтво». Якщо об'єднати терміни цього поняття, надані у словниках та енциклопедіях, то під документом можна розуміти матеріальний носій запису із зафіксованою на ньому інформацією, яка призначена для її передачі в часі й просторі. У більш вузькій інтерпретації документ – це діловий папір, який юридично підтверджує певний факт або певне право.

Отже, документ – це засіб закріплення різними способами на відповідному матеріалі інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності та розумову діяльність людини. Ознаки, притаманні певному виду юридичного документа, не завжди є придатними для всіх видів юридичних документів. Дуже часто в юридичних енциклопедіях поняття «юридичний документ», «правовий документ»

заміняють поняттям «нормативно-правовий акт», «правовий акт». У правових науках не можна оперувати таким широким поняттям, як «документ», адже не всі документи є юридичними. Юридичний документ – це особливий вид документа. За допомогою юридичних документів оформляються рішення і дії різних органів, посадових осіб, громадян.

За визначенням І. Іваннікова, юридичний документ – офіційна письмова форма зовнішнього вираження різноманітних засобів правового регулювання, за допомогою якої досягається визначеність правового регулювання, стійкість суспільних відносин та стабільність правового і соціального становища особистості [2, с. 91].

Письмова форма юридичного документа зумовлена необхідністю багаторазового звертання до формулювань його тексту, можливістю використання як доказу при вирішенні будь-яких спірних питань органами влади, правосуддя, управління. Юридичний документ – це, як правило, текстовий документ на паперових носіях. Проте з розвитком систем електронної інформації з'являються також документи на машинних носіях – диски, дискети, і пластикові магнітні картки тощо. Правова інформація, хоча матеріально й виражена, проте не зафіксована будь-яким способом на матеріальному носії у вигляді документа, є недокументальною (незакріпленою) і правовою інформацією. До такої інформації можна віднести, наприклад, усно виражені погляди щодо права та його прояви у житті суспільства. В юридичних документах містяться відомості про суспільнополітичний лад, звичаї народу, його культуру. Розкрити суть правового життя можна, вивчивши природу юридичних документів, за допомогою яких отримуються знання про право, правові явища. Зокрема, вивчаючи тексти актів давньоруського права, актові книги, судебники, Литовські статuti тощо, ми дізнаємося про історичні події тих часів. Правове життя є своєрідним дзеркалом суспільства [3, с. 17].

Юридичні документи полегшують спілкування людей, їх діяльність і життя. Вони супроводжують усі стадії правового регулювання. За допомогою юридичних документів засоби правового регулювання (норми, індивідуальні рішення, угоди тощо) стають об'єктивованими, доступними для інших суб'єктів, їм надається певна офіційність. За їх допомогою досягається визначеність правового регулювання, незалежність від сваволі окремих осіб, стабільність суспільних відносин, правового та соціального стану людини. Юридичною силою офіційного документа є його внутрішня властивість, яка надається документу чинним законодавством, компетенцією органу, що його видав, і встановленим порядком оформлення документа. Саме ця ознака і відрізняє документ від інших носіїв інформації (магнітна стрічка, диски, фотографії), які фіксують об'єктивну Царьова І.В. 18 дійсність і розумову діяльність людини. Правове значення документів виражається в їх здатності спричиняти юридичні наслідки. У сфері управління правове значення мають лише ті носії інформації, які носять офіційний характер, що підтверджується певним оформленням. Та сама інформація в одній ситуації може виступати в ролі документа, в іншій – ні. Приміром, не має сили документа лист, який містить відомості службового характеру, але написаний у довільній формі, адресований

приватній особі (або від приватної особи) і не засвідчений певним чином. Водночас цей лист може бути використаний як доказ у судовому процесі (або як свідчення будь-яких історичних подій) і виступати документом для суду (або для історика) [3, с. 18].

Правнича лінгвістика вивчає функціонування мови як у процесі правотворчості, так і в процесі правозастосування, а саме у таких сферах:

- законодавства;
- судочинства і нотаріату;
- юридичної документації;
- правничої науки і освіти;
- правової інформації та правової публіцистики.

Правнича лінгвістика розглядає мову як найважливіший засіб правової комунікації, правового пізнання та передачі правової інформації у суспільстві.

Правнича лінгвістика, на думку українських учених-філологів і юристів, поділяється на академічну (теоретичну) та прикладну правничу лінгвістику (правову, юридичну лінгвістику) [4, с. 22].

Правову лінгвістику умовно поділяють за напрямками: «юриспруденція для лінгвістики» займається питаннями, що можуть дати юристи лінгвістам. Гостро стоять питання юридичного захисту мови від деструктивної дії ззовні, захист літературної норми від наступу ненормативної та іншомовної лексики; захист прав людини на лінгвістичну свободу і комфортність користування мовою (зокрема юридичною) – право на її природне розуміння, захист від її неправомірної специфікації, питання лінгвоекології тощо. «Лінгвістика для юриспруденції» – прикладний напрям, що поставляє теоретичний матеріал для юриспруденції (наприклад, «знайомство» юристів з лінгвістичним законом «люди говорять мовою більшості» для розв'язання питання про державну й офіційну мову) [4, с. 23].

Таким чином, можна зробити висновок, що в юридичній науці на сьогодні створилася ситуація, при якій можна констатувати відсутність та неусталеність визначення поняття юридичного письма.

Оскільки поняття юридичного письма входить до змісту мови права, то доцільно було б розглянути поняття юридичної лінгвістики, предметом вивчення якої є юридичний аспект мови. Як зауважив Е. Бобрешов, мова супроводжує процес урегулювання суспільних відносин у всіх елементах та на всіх етапах.

На думку Ю. Прадіда, юридична лінгвістика є міждисциплінарною методологічною наукою про право, інтегрує знання з галузі лінгвістики, філософії, психології і логіки.

Г. Проценко та Л. Шестопалова вважають, що юридична лінгвістика, яка виникає на стику лінгвістики і права, ще перебуває на стадії свого оформлення. Актуальними завданнями юридичної лінгвістики є вивчення і розроблення мови у сфері законодавства та судочинства; дослідження юридичної аргументації; розроблення стародавніх право-их текстів; визначення мовних норм у праві, оформлення системи юридичної термінології; вироблення критеріїв трактування текстів; напрацювання мовних вимог до юридичних формулювань; електронні

юридичні словники; співвідношення лінгвістичної експертизи і правничої лінгвістики; аналіз якості мови і стилю законодавства тощо [2, с. 92-93].

Отже, юридична лінгвістика, як відносно молода наука, взаємодіє з різними галузями знань, у тому числі з тенікою юридичного письма. Основні проблеми цих напрямів дослідження перетинаються на площині мови права, тому доповнюють одна одну.

Список використаної літератури:

1. Бобровник С. В. Правознавство // Юридична енциклопедія : В 6 т.– К., 2003.– Т. 5.– С. 46;
2. Дорда С.В. Сучасний стан правничої лінгвістики. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. № 1 (4). Суми, 2011. С. 23-27. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58822/5/Dorda_Suchasnyi_stan_pravnychoi.pdf;jsessionid=E304598DE030F2B9AC019324F72AF6EB (дата звернення: 17.04.2021).
3. Карпенко Ю. О. Мовознавство // Українська мова : Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови).– 3-є вид., зі змінами і доповненнями.– К., 2007.– С. 381.
4. Олена Діомідова. Сучасна юридична лінгвістика: перспективи розвитку. *Мова і суспільство*. 2014. Випуск 5. С. 18-22. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ls/article/view/1752> (дата звернення: 17.04.2021).
5. Онищук І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний апарат. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (74). 2013. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-87-94.pdf (дата звернення: 17.04.2021).
6. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики : Навч. посібник.– Сімферополь, 2002.– 104 с.
7. Царьова І. В. Юридичне документознавство : навчальний посібник Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 172 с. URL: http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1355/1/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D0%B2%D0%BE.pdf (дата звернення: 17.04.2021).
8. Шемшученко Ю. С. Юридична наука // Там же.– К., 2004.– Т. 6.– С. 472.

Науковий керівник: *Леонова Н.В., кандидат філологічних наук, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.*